

HÄRKÄHAANMÄEN ALUEEN LUONTOSELVITYKSEN PÄIVITYS

Marko Vauhkonen & Pekka Routasuo

16.5.2020

HÄRKÄHAANMÄEN ALUEEN LUONTOSELVITYKSEN PÄIVITYS

Sisällys

1 Johdanto	2
2 Selvitysalue ja lähtötiedot	2
3 Menetelmät	3
4 Tulokset	4
4.1 Arvokkaat luontokohteet	4
4.2 Vahterinmäen lähde	9
4.3 Pirunkallion tummaraunioinen	10
4.4 Lahokaviosammal	10
5 Johtopäätökset ja suositukset	11
6 Lähteet ja kirjallisuus	11

Kansi: Pirunkallion jyrkäne.

Ilmakuvat ja pohjakartat © Maanmittauslaitos.

Valokuvat © Marko Vauhkonen.

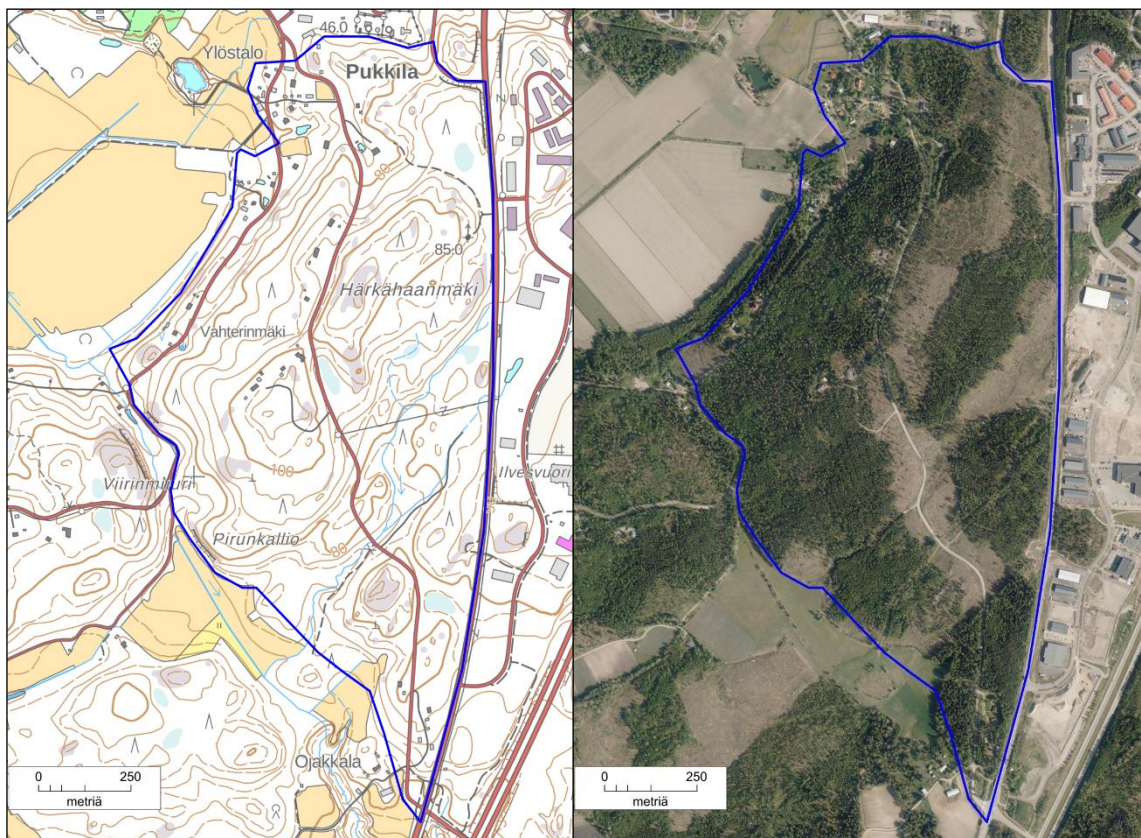
1 JOHDANTO

Härkähaanmäen alue sijaitsee Nurmijärven Kirkonkylän eteläpuolella. Kohteella on tarkoitus selvittää edellytyksiä sen asemakaavoittamiseksi asuin- tai työpaikka-alueeksi. Härkähaanmäen alueelta on laadittu luontoselvitys (Lammi 2011), jota oli tarpeen päivittää maankäytön suunnittelua varten. Nurmijärven kunta tilasi työn Ympäristösuunnittelu Enviro Oy:ltä, jossa sen ovat tehneet biologit FM Marko Vauhkonen ja LuK Pekka Routasuo.

2 SELVITYSALUE JA LÄHTÖTIEDOT

Härkähaanmäen selvitysalueen (kuva 1) pinta-ala on 129,9 hehtaaria. Se rajoittuu idässä Hämeenlinnantiehen (maantie 130). Alueen halki kulkee pohjois–eteläsuuntainen Ojakkalantie ja länsireunalla Kirkkotie.

Suurin osa Härkähaanmäen alueesta on rakentamatonta metsätalousmaata. Asutusta on harvakseltaan sekä Ojakkalantien että Kirkkotien varrella; eniten alueen pohjoispäässä. Alueen pohjoispuolella on Nurmijärven Kirkonkylän taajama ja itäpuolella Ilvesvuoren teollisuusalue. Lännessä ja etelässä alue rajautuu peltoihin ja metsäalueisiin.

Kuva 1. Selvitysalue (sininen rajaus) kartta- ja ilmakuvapohjalla.

Härkähaanmäen alueelta on laadittu luontoselvitys vuonna 2011 (Lammi 2011). Luonnonoloja on kuvattu yleispiirteisesti myös Kirkonkylän osayleiskaavaa varten tehdyssä selvityksessä (Routasuo & Lammi 2013). Jälkimmäistä raporttia on täydennetty vuonna 2017 pienvesien osalta (Routasuo 2017); Härkähaanmäen selvitysalueella sijaitsee yksi pienvesiraportissa mainittu kohde.

3 MENETELMÄT

Selvitystyöhön kuului tarjouspyynnön mukaisesti kolme osiota, joiden maastotyöt teki 24.–25.8.2019 Marko Vauhkonen.

1) Vuoden 2011 raportissa (Lammi 2011) arvokkaiksi rajattujen luontokohteiden tarkistaminen ja mahdollisten muutosten toteaminen. Lisäksi selvitysalueelta inventoitiin mahdollisten muiden arvokkaiden luontokohteiden esiintyminen. Näitä ovat luonnonsuojelulain 29 §:n mukaiset suojellut luontotyytit, vesilain 2 luvun 11 §:n mukaiset ja 3 luvun 2 §:n mukaiset pienvesikohteet, metsälain 10 §:n mukaisen elinympäristöjen kriteerit, METSO-ohjelman kriteerit (Syrjänen ym. 2016) tai LAKU-kriteerit (Salminen & Aalto 2012) täyttävät kohteet sekä uhanalaiset ja silmälläpidettävät luontotyytit (Kontula & Raunio 2018a, b). Todetut kohteet rajattiin kartalle ja niistä kirjoitettiin muistiin tiivis sanallinen kuvaus sekä otettiin valokuvia.

2) Maastokarttaan merkityn Vahterinmäen lähteen inventoiminen. Kohteen luonnonoloista ja kasvillisuudesta sekä luonnontilasta ja edustavuudesta kirjoitetaan sanallinen kuvaus. Kohteen osalta tehdään johtopäätös, onko kyse vesilain 2 luvun 11 §:n mukaisesta kohteesta vai ei. Tarvittaessa rajataan ns. lakikohde ja sen suojavyöhyke.

3) Pirunkallion jyrkänteeltä inventoidaan ja tarkistetaan tummaraunioisen esiintyminen. Todetut kasvupaikat paikannetaan, niiden perustiedot (mm. lajin runsaus) kirjataan ylös ja dokumentoidaan valokuvin. Tummaraunioisen alalaji määritetään.

Edellä mainittujen osioiden lisäksi Nurmijärven kunta tilasi Härkähaanmäen alueen lahokaviosammalselvityksen.

Lahokaviosammal on erityisesti suojeltava laji, jonka säilymiselle tärkeän esiintymispaikan hävittäminen tai heikentäminen on kielletty luonnonsuojelulaissa. Kielto tulee voimaan vasta, kun ELY-keskus on päätöksellään määritellyt esiintymispaikan rajat.

Tämän aiemmin hyvin harvinaisena pidetyn sammallajin uusia esiintymiä on löydetty viime vuosina useita kymmeniä eri puolilta Uttamaata (ks. Lammi & Vauhkonen 2019). Laji on tavattu myös Nurmijärveltä.

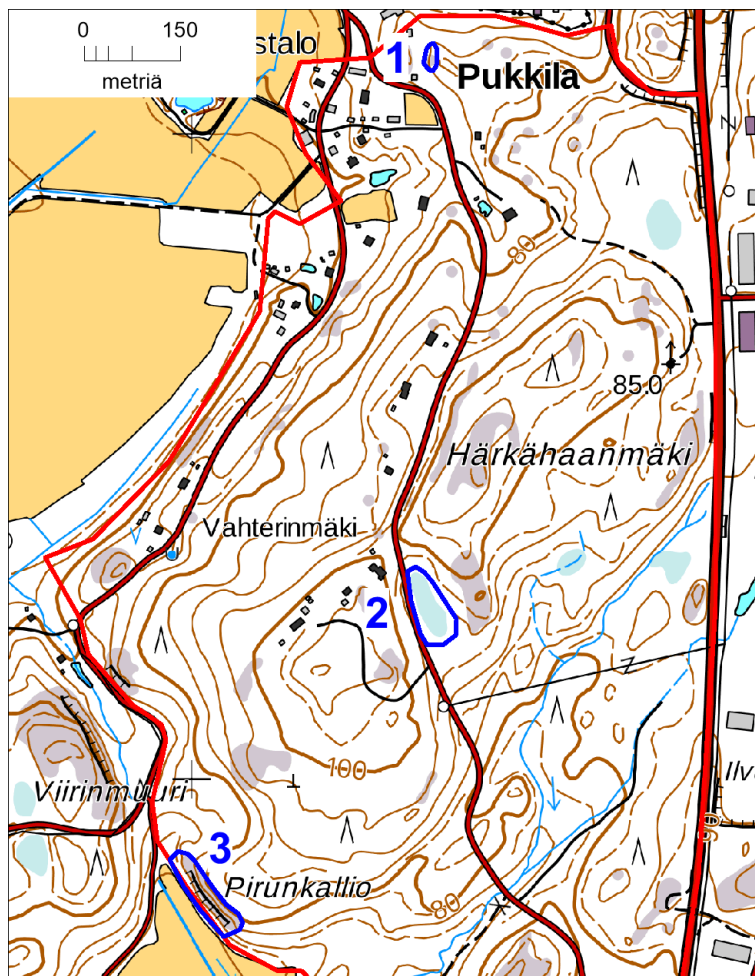
Lahokaviosammalselvityksen Härkähaanmäen alueella teki Pekka Routasuo 20.5.2019. Ajankohta on lajin inventoimiseen hyvin sopiva. Ennen maastotöitä rajattiin ilmakuvan perusteella lajille mahdollisesti soveltuvat, puustoltaan vähintään varttuneet ja kuusivaltaiset tai sekapuustoiset metsiköt. Näiltä alueilta etsittiin lahokaviosammalen kasvupaikaksi sopivia lahokantoja, maapuita yms., joilta

etsittiin huolellisesti lajin itiöpesäkkeitä. Löydetyistä esiintymistä kirjataan mui-
tiin perustiedot. Todetut kasvupaikat paikannetaan GPS-laitteella ja dokumentoi-
daan valokuvin.

4 TULOKSET

4.1 Arvokkaat luontokohteet

Kesän 2019 päivitysinventoinnissa todettiin kolme luontokohtetta (kuva 2), jotka
kaikki voidaan katsoa paikallisesti arvokkaiksi:

Kuva 2. Härkähaanmäen alueen arvokkaat luontokohteet 1–3 (siniset rajaukset).
Selvitysalueen rajaus näkyy kuvassa punaisena viivana.

1. Pukkilan kallioketo (0,06 ha)

Pukkilan kallioketo on arvioitu Lammin (2011) selvityksessä paikallisesti arvok-
kaaksi luontokohteeksi. Kalliokedot on sittemmin luokiteltu Suomessa äärimmäi-
sen uhanalaiseksi (CR) luontotyyppiä (Kontula & Raunio 2018a, b). Luontotyypin
perusteella arvoluokka voisi olla paikallista merkittävämpi, mutta kun otetaan

huomioon kohteen pieni pinta-ala, kalkkivaikutuksen puuttuminen, osittainen umpeenkasvu ja kasvillisuuden rehevöityminen, voidaan kohde katsoa edelleen paikallisesti arvokkaaksi.

Avoimen keldon pinta-ala on pienentynyt ja kasvillisuus muuttunut 2010-luvun aikana. Tämä on seurausta reunoille levinneestä pensaikosta ja puustosta sekä niiden aiheuttamasta varjostuksesta. Pensaskerroksen ja pienpuuston muodostavat pihlaja, tuomi ja vaahtera sekä isotuomipihlaja, joka on haitallinen vieraslaji.

Kuva 3. Pukkilan kallioketo (sininen rajaus). Selvitysalueen rajaus näkyy kuvassa punaisena viivana.

Kedon (kuva 3) perinteinen käyttö on loppunut kauan sitten. Sen kenttäkerros on osittain rehevöitynyt, eikä kohde ole enää kasvillisuudeltaan erityisen edustava (kuva 4). Kasvilajisto on säilynyt kohtuullisen monipuolisena, mutta monet ketolajit ovat hyvin niukkoja: mäkitervakko, ahomansikka, nurmi- ja rohtotädyke, keltakannusruoho, siankärsämö, vuohen- ja koiranputki, hietakastikka, nurmipuntarpää, hiirenvirna, nurmirölli, metsälauha, niittynurmikka, poimulehdet, aho- ja niittysuolaheinä, pelto- ja paimenmatara, ahopukkinjuuri, huopakeltano, kissankello, aho-orvokki, jänönsara, rohtovirmajuuri, pujo, juolavehnä, kevättaskuruoho ja keltamaksaruoho.

Kalliokedolla kasvaa edelleen kaksi huomionarvoista putkilokasvilajia. Ketoneilikka on silmälläpidettävä (NT; Hyvärinen ym. 2019) ketojen ja matalakasvuisten pientareiden laji. Pukkilan kalliokedolla sitä todettiin useita kymmeniä kukkivia versoja. Keltamatara on luokiteltu Suomessa vaarantuneeksi (VU; Hyvärinen ym. 2019). Sitä tavataan kedoilla, kallioilla ja muilla avoimilla kuivilla paikoilla. Pukkilan kalliokedolta laji on ilmeisesti häviämässä; vuonna 2019 todettiin enää pieni, noin 10 x

20 cm kokoinen kasvusto. Lajia uhkaa kasvupaikkojen umpeenkasvun ja rehevöitymisen lisäksi myös risteytyminen paimenmataran kanssa.

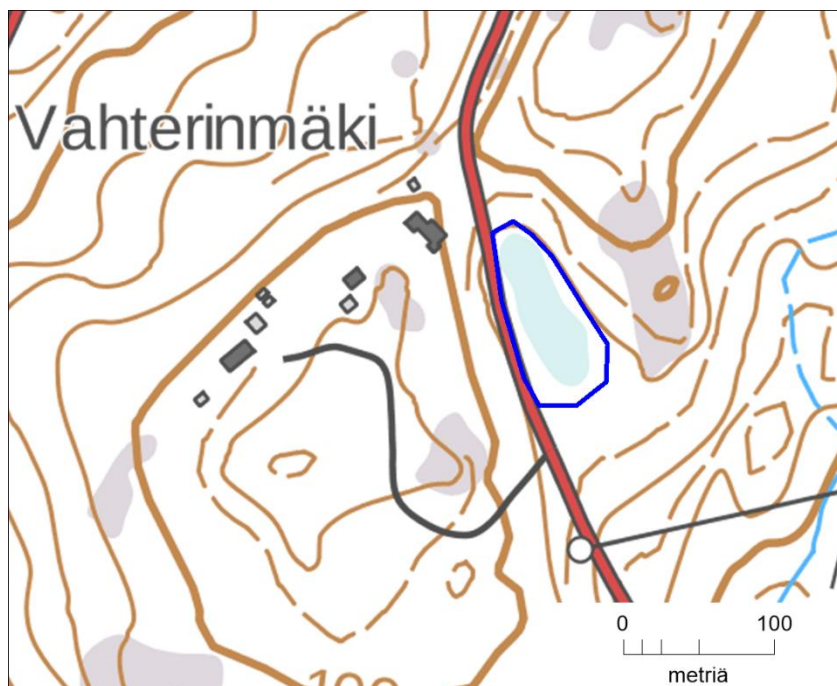

Kuva 4. Näkymä Pukkilan kalliokedolta.

2. Härkähaanmäen suo (0,55 ha)

Ojakkalantien itäreunalla sijaitsee pieni puustoinen suo, joka on lähinnä luhtanevakorpea (kuva 5). Luontotyyppien uhanalaisuuden arvioinnissa (Kontula & Rautio 2018a, b) tyyppi on yhdistetty sarakorpiin, joka on koko maassa vaarantunut (VU) ja Etelä-Suomessa erittäin uhanalainen (EN) luontotyyppiryhmä.

Suo on ojittamaton, mutta viereinen tie on saattanut vaikuttaa hieman sen vesitalouteen. Kuusta kasvaa etenkin korven reunoilla, kosteamman osan pääpuulajit ovat hieskoivu sekä harmaa- ja tervaleppä (kuva 6). Mäntyjä on muutama ja lisäksi pajuja (mm. tuhka- ja virpapaju). Kenttäkerroksessa vallitsevat järvikorte, raate ja kurjenjalka sekä juola- ja harmaasara. Mättäillä tavataan puolukkaa, metsäalvejuurta, metsäimmarretta sekä vähän hiirenporrasta.

Kuva 5. Härkähaanmäen suo (sininen raja).

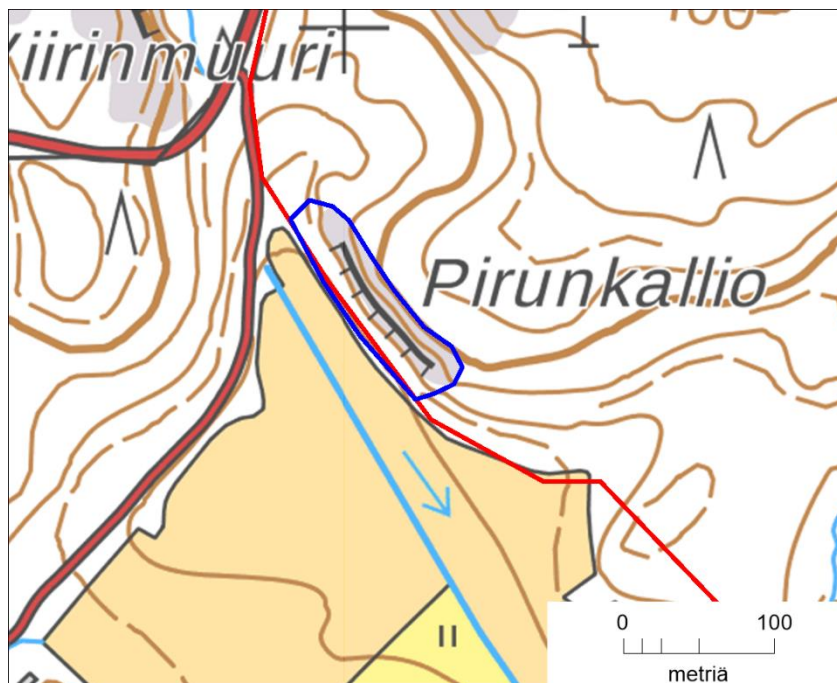

Kuva 6. Härkähaanmäen suon nevakorpea.

3. Pirunkallion jyrkäne (0,53 ha)

Selvitysalueen lounaisosassa sijaitsee Pirunkallion jyrkäne (kansikuva). Sen kalli-onraoissa tavataan putkilokasveja mm. kallioimarretta, haurasloikkaa, karvaki-viyrttiä, korpi-imarretta, lehtonurmikkaa ja muita heiniä sekä niukkana haisukur-jenpolvea.

Jyrkänteen (kuva 7) ja sen lounaispuolisen pellon välissä on kapea metsäkaistale. Sen pienipiirteisesti vaihteleva kasvillisuus on vaikeasti luokiteltavissa. Osa alu-eesta voidaan katsoa mustikkavaltaiseksi lehtomaiseksi kankaaksi, mutta alueella on myös tuoreen lehdon laikkuja. Lisäksi paikoin kasvillisuus lähenee kuivaa leh-toa. Tuoreet keskiravinteiset lehdot on luokiteltu (Kontula & Raunio 2018a, b) vaa-rantuneiksi (VU) luontotyypeiksi ja kuivat keskiravinteiset lehdot silmälläpidettä-viksi (NT) luontotyypeiksi.

Kuva 7. Pirunkallion jyrkäne (sininen rajaus). Selvitysalueen rajaus näkyy kuvassa punaisena viivana.

Jyrkänteen ja sen alusmetsän voidaan katsoa täyttävän metsälain 10 §:n mukaisen elinympäristön kriteerit. Metsikön puusto on eri-ikäistä; vanhimmat kuuset ja haav-at ovat järeitä. Puustossa tavataan lisäksi raitaa, pihlajaa, koivua, tuomea, vaah-teraa ja vähän tervaleppää. Pensaskerroksen lajeja ovat lehtopensaat taikina-marja, lehtokuusama, koiranheisi ja näsiä. Kohteella on runsaasti lahoppua ja se täyttää METSO-ohjelman (Syrjänen ym. 2016) luokan I kohteen kriteerit. Metsikkö sopii hyvin liito-oravan elinympäristöksi. Tilattuun työhön ei sisällynyt liito-orava-selvitystä eikä maastotöiden ajankohta ollut lajin inventointiin sopiva.

Pirunkallion jyrkänteen alusmetsän kenttäkerroksessa esiintyviä kasvilajeja ovat mustikka, ahomansikka, metsäorvokki, kielo, hiirenporras, metsäimarre, puolukka, metsäalvejuuri, sormisara, lillukka, metsäkastikka, sananjalka, nuokkuhelimikki, sini- ja valkovuokko sekä kevätlinnunherne.

Muut kohteet

Lammin (2011) selvityksessä rajattu Ojakkalan rinnelehto on avohakattu lähes kokonaan. Kohteen itäpää on säilynyt puustoisena, mutta sen kasvillisuus ei ollut niin merkittävää tai edustavaa, että kohde olisi ollut perusteltua rajata arvokkaaksi luontokohteeksi.

Routasuon (2017) raportissa todetun Kertunojan sivupuron ympäristö on hakattu. Puron uoman luonnontila on muuttunut mm. metsäkoneen ajourien vuoksi. Luontoarvot ovat heikentyneet merkittävästi eikä kohdetta voida enää katsoa vesilain 2 luvun 11 §:n tarkoittamaksi pienvedeksi. Muiden Härkähaanmäen alueella sijaitsevien purojen ja norojen osalta on todettu jo aiemmissa raporteissa (Lammi 2011, Routasuo 2017, Routasuo & Lammi 2013), etteivät ne ole luonnontilaisia.

Selvitysalueella on muutamia peruskarttaan merkittyjä pienialaisia soita, jotka käytiin tarkistamassa maastossa. Kohteet ovat pääasiassa ojitusten tai hakkuiden muuttamia mustikka- tai ruoho–mustikkakorpiä. Selvitysalueen pohjoisosassa lähellä Hämeenlinnantietä sijaitseva suo poikkeaa kasvillisuudeltaan muista. Sen keskiosa on ollut sarakorpea. Suon kasvillisuus on muuttunut mm. puuston avohakkuun seurauksena.

4.2 Vahterinmäen lähde

Selvitysalueen länsiosassa Vahterinmäellä on peruskarttaan merkitty lähde. Se sijaitsee rinteessä Kirkkotien itäreunalla. Maastotarkistuksessa todettiin, että lähteen ympärille on laitettu betonirengas ja se on menettänyt luonnontilansa (kuva 8). Vahterinmäen lähde ei siten ole vesilain 2 luvun 11 §:n tarkoittama kohde.

Lähteen ympärillä kasvaa nuorta puustoa. Pääpuulaji on harmaaleppä; lisäksi tavataan vähän vaahteraa, tuomea, pihlajaa ja koivua sekä kuusen taimia. Lähteestä on ilmeisesti ajoittain valunut ylivuotovesiä rinteeseen, minkä johdosta pienellä alueella kasvaa mm. hiirenporrasta, korpi-imarretta, metsäkortetta ja rönsyleinikkiä. Kohdetta voidaan pitää lehdon sukkessiovaiheena, mutta sitä ei rajattu arvokkaaksi luontokohteeksi kasvillisuuden tavanomaisuuden ja pienen pinta-alan (noin yksi aari) vuoksi.

Kuva 8. Vahterinmäen lähteen betonirengas näkyy kuvan oikeassa reunassa.

4.3 Pirunkallion tummaraunioinen

Suomessa esiintyy kaksi tummaraunioisen alalajia: kalliotummaraunioinen (*Asplenium trichomanes* ssp. *trichomanes*) ja kalkkitummaraunioinen (*Asplenium trichomanes* ssp. *quadrivalens*). Uusimmassa uhanalaisuusarvioinnissa (Hyvärinen ym. 2019) kalkkitummaraunioinen on luokiteltu silmälläpidettäväksi (NT).

Lammin (2011) raportissa mainitaan tummaraunioisen esiintyvän Pirunkallion jyrkänkeellä. Esiintymä oli tuolloin niukka, eikä alalajia määritetty. Vuoden 2019 tarkistuksessa lajia ei löydetty lainkaan. Muut jyrkänkeiden kallionraoissa kasvaneet sarnaiset olivat kaikkein varjoisimpia kohtia lukuun ottamatta kuivaneita ja mahdollisesti kuolleeksi ruskettuneita. Tämä on saattanut vaikuttaa myös tummaraunioisen havaittavuuteen.

Kalkkitummaraunioinen on vaateliäs ravinteisten kalkkikallioiden kasvi. Pirunkallion jyrkänkeiden sammallajiston perusteella on ilmeistä, ettei kasvupaikka ole tälle alalajille sopiva. On todennäköistä, että Pirunkallion jyrkänkeellä kasvanut tummaraunioinen on ollut kalliotummaraunioista.

4.4 Lahokaviosammal

Vuoden 2019 inventoinnissa ei tehty havaintoja lahokaviosammalesta. Härkähaanmäen alueella on vain vähän lajille sopivia kasvupaikkoja.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET

Selvityksessä todetut kolme paikallisesti arvokasta luontokohdetta (alaluku 4.1 ja kuva 2) tulisi säilyttää nykytilassaan. Kohteet voidaan osoittaa kaavassa esimerkiksi luo-merkinnällä ja siihen liittyvällä kaavamääräyksellä, joka kieltää luonnonolojen muuttamisen.

Muiden Härkähaanmäen alueella olevien pienten soiden alueelle ei tulisi osoittaa nykytilannetta muuttavaa maankäyttöä. Kohteet ovat luonnontilaltaan muuttuneita, eikä niitä rajattu tässä työssä arvokkaiksi luontokohteiksi. Niillä on kuitenkin potentiaalista merkitystä luonnon monimuotoisuuden kannalta ja soiden luontoarvot voivat palautua tulevaisuudessa, jos kohteiden annetaan ennallistua.

Pukkilan kalliokedon luonteen ja arvojen säilyminen edellyttäisi kohteen hoitamista mm. pienpuustoa raivaamalla ja säännöllisellä niitolla.

6 LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Hyvärinen, E., Juslén, A., Kempainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019: Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. – Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 704 s.
- Kontula, T. & Raunio, A. (toim.) 2018a: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus. Luontotyyppien punainen kirja. Osa 1 – tulokset ja arvioinnin perusteet. – Suomen ympäristö 5/2008:1–388.
- Kontula, T. & Raunio, A. (toim.) 2018b: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus. Luontotyyppien punainen kirja. Osa 2 – luontotyyppien kuvaukset. – Suomen ympäristö 5/2018:1–925.
- Lammi, E. 2011: Ojakkalantien–Kirkkotien alueen luontoselvitys. – Ympäristösuunnittelu Enviro Oy. 11 s.
- Lammi, E. & Vauhkonen, M. 2019: Uudenmaan laho-kaviosammalesiintymien luokittelu ja priorisointi. – Ympäristösuunnittelu Enviro Oy. 43 s.
- Routasuo, P. 2017: Nurmijärven Kirkonkylän osayleiskaava-alueen pienvedet. – Ympäristösuunnittelu Enviro Oy. 24 s.
- Routasuo, P. & Lammi, E. 2013: Kirkonkylän selvitysalueen luontoselvitys 2013. – Ympäristösuunnittelu Enviro Oy. 64 s. + liitteet.
- Salminen, J. & Aalto, S. 2012: Luonnonympäristöjen arvottamisen kriteeristö Uudellemaalle (LAKU). Loppuraportti. – Uudenmaan liiton julkaisuja E 119:1–53.
- Syrjänen, K., Hakalisto, S., Mikkola, J., Musta, I., Nissinen, M., Savolainen, R., Seppälä, J., Seppälä, M., Siitonen, J. & Valkeapää, A. 2016: Monimuotoisuudelle arvokkaiden metsäympäristöjen tunnistaminen. METSO-ohjelman luonnontieteelliset valintaperusteet 2016–2025. – Ympäristöministeriön raportteja 17/2016:1–75.

Söderman, T. 2003: Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi – kaavoituksessa, YVA-menettelyssä ja Natura-arvioinnissa. – Ympäristöopas 109:1–196.

